

AKADEMİK İLETİŞİM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Academic Journal of Communication Studies

Sayı (Issue): 4 Yıl (Year): 2026

Türkiye'deki Çocuk Youtuber'lar: Çocuk Hakları Penceresinden Bir Bakış*

Ezgi ADA¹, Neslihan AVCI²

Geliş Tarihi (Received): 03.09.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 12.11.2025

Öz: YouTube, küçük çocukların etkileşimde bulunduğu en yaygın çevrimiçi platformlardan biridir. Çocuklar bu ortamda uzun süreler geçirmekte ve bu mecra aracılığıyla başkalarının davranışlarını izlemektedir. Bu çalışmada, Türkiye'de yaygın olarak kullanılan YouTube'da içerik üreten çocuklar ve aileleri, çocuk hakları ve kişilik hakları çerçevesinde incelenmiştir. Çalışma, nitel bir durum çalışması olarak kurgulanmış; amaçlı örnekleme yoluyla en çok aboneye sahip "çocuk YouTube" kanalları seçilmiştir. Abone ve izlenme ölçütlerine göre ilk 10 kanal belirlenmiş, her bir kanalın en çok izlenen ilk 10 videosu (toplam 100 video) analiz kapsamına alınmıştır. Araştırma verileri içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş; temalar, çocuk haklarının yaşama, gelişim, korunma ve katılım boyutları ile kişilik hakları ekseninde yapılandırılmıştır.

Bulgular, çocukların içerik üretiminde süreklilik arz eden biçimde görünür kılındığını; mahremiyetin kamusal dolaşıma açılması, ticarileşme ve temsil pratikleri üzerinden çeşitli hak ihlali risklerinin oluştuğunu göstermektedir. Özellikle aile yönlendirmesiyle üretilen içeriklerde, özel alanın sergilenmesi ve çocukların ekonomik fayda amacıyla araçsallaştırılması olgusu öne çıkmaktadır. Sonuç olarak; çocukların içeriğe dahil edildiği kanalların "Youtuber çocuklar" olgusunu kurumsallaştırdığı ve bu olgunun, çocuk haklarının farklı boyutlarında ihlal veya ihlal riski ürettiği saptanmıştır. Elde edilen bulguların, Türkiye bağlamına özgü nitel kanıt sunduğu ve platform temelli düzenleme, denetim ile rehberlik mekanizmalarının güçlendirilmesine yönelik politika ve uygulamalar için bir temel oluşturduğu değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Youtuber'lar, Çocuk hakları, Çocuk ihmal ve istismarı.

Child Youtubers in Turkey: A View from a Children's Rights Perspective

Abstract: One of the most common online platforms through which young children interact is YouTube. They spend extensive time there and observe the behaviour of others through it. This research examines children and their families who produce content on YouTube, a widely used platform in Turkey, within the framework of children's rights and personal rights. The study was designed as a qualitative case study, and YouTube channels with the most subscribers among children were selected through purposive sampling. The top 10 channels were identified based on subscriber and view counts, and the top 10 most-watched videos from each channel (a total of 100 videos) were included in the analysis. The research data were analysed using content analysis, and themes were structured around the survival, development, protection, and participation dimensions of children's rights, as well as personal rights.

The findings demonstrate that children are consistently made visible in content production, creating various risks of rights violations through the exposure of their privacy to public circulation, commercialisation, and representational practices. Particularly prominent in content produced under family guidance are the display of private space and the instrumentalisation of children for economic gain. Consequently, it was determined that channels that include children in content institutionalise the "Youtuber kids" phenomenon, and this phenomenon creates violations or risks of violations in various dimensions of children's rights. It is evaluated that the findings provide qualitative evidence specific to the Turkish context and serve as a basis for policies and practices aimed at strengthening platform-based regulation, supervision, and guidance mechanisms.

Keywords: Child Youtubers, Children's rights, Child neglect and abuse.

Atıf/Cite as: Ada, E. ve Avcı, N. (2026). Türkiye'deki çocuk Youtuber'lar: Çocuk hakları penceresinden bir bakış. *Akademik İletişim Araştırmaları Dergisi*, (4), 1-14.

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://iletisimarastirmalari.com/>

Copyright © Published by AKADEMİK İLETİŞİM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ. This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

* Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalında tamamlanan "Erken çocuklukta vatandaşlık eğitiminin dönüştürücü rolü: Çocuk – baba paydaşlığı modeli" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir

¹ Sorumlu Yazar: Öğr. Gör. Dr. Ezgi ADA, Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Meslek Yüksekokulu, ezgiada88@gmail.com, 0000-0002-6167-0273

² Prof. Dr. Neslihan AVCI, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, nacci@gazi.edu.tr, 0000-0001-7988-3923

1. GİRİŞ

Günümüzde internet, bilgiye erişimin en kolay yolu haline gelmiş, günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak küresel ölçekte iletişimi mümkün kılmıştır. Web 2.0 teknolojilerinin gelişimiyle birlikte bireylerin sosyal ağlar aracılığıyla diğer insanlarla bağlantı kurmaları kolaylaşmış, ayrıca kullanıcıların içerik üretip paylaşabilmeleri için çeşitli araçlar sunulmuştur. Bu araçlardan biri olan YouTube, kullanıcılarına internetin yalnızca pasif bir tüketicisi değil aynı zamanda aktif bir üreticisi olma olanağını tanımaktadır.

2005 yılında Steve Chen, Chad Hurley ve Jawed Karim tarafından Broadcast Yourself (Kendini Yayınla) sloganıyla kurulan YouTube, günümüzde en popüler video paylaşım platformu konumundadır (Sekmen, 2019; İlhan ve Aydoğdu, 2018; Kılıç ve Kaya, 2021; Kahveci, 2021; Karakoç ve Ünlü, 2021; Çomu, 2012; Ünlükaya, Savaş ve Sucu, 2021; Neumann ve Herodotou, 2020; Ceran, 2019). Video içeriklerine dayalı bir sosyal ağ olan YouTube’da kişisel yaşam, ilgi alanları ya da ünlüler hakkında içerikler düzenli olarak sunulmaktadır. Youtuber’lar ise sosyal medya platformlarında geniş bir kitleye ulaşarak takipçi veya abone edinen sıradan bireyler diğer bir ifadeyle mikro ünlülerdir. Başka bir deyişle, Youtuber’lar; yaşamları, ilgi alanları veya yetenekleri hakkında düzenli içerik üreten, meydan okumalar (challenges) ortaya koyan ve kullanıcılarla etkileşimde bulunan video blog yazarlarıdır. Bu bağlamda Youtuber’lar ile takipçileri arasında parasosyal bir ilişki kurulmaktadır (Martinez ve Olsson, 2019; Lozano-Blasco, Mira-Aladrén ve Gil-Lamata, 2023).

Dijital süreçler her geçen gün dönüşmekte ve bu değişim, “dijital göçmen”, “dijital yerli” ve “dijital melez” kavramlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Dijital yerliler, dijitalleşmenin en hızlı geliştiği dönemde doğan bireyleri ifade ederken; dijital göçmenler, internet ve teknoloji çağından önce dünyaya gelenleri tanımlamaktadır. Dijital melezler ise çocukluk döneminden sonra dijital teknolojilerle tanışan ve dijital yerliler ile dijital göçmenlerin özelliklerini birlikte taşıyan bir kuşak olarak nitelendirilmektedir. Dijital yerlilerin tüm dünyada giderek artmasıyla birlikte blog yazarlığı, sosyal medya fenomenliği, Youtuber’lık, instamom ve social-mom gibi kavramlar gündeme gelmiş hatta bu roller zamanla meslek statüsü kazanmıştır. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) tarafından resmi bir meslek olarak kabul edilmiş ve 19.05.2017 tarihinden itibaren Google işbirliğiyle Youtuber’lık eğitim programları başlatılmıştır. Özellikle video tıklanma sayılarıyla orantılı gelir elde edilmesi, bu mecraları cazip hale getirmiştir. Sosyal medya ünlüsü olarak tanımlanan bu kişiler, sahip oldukları geniş kitleler aracılığıyla markaların dikkatini çekmekte ve çeşitli ürün ya da kampanyaların tanıtımını yapmaktadır. Youtuber’lık yalnızca yetişkinler için değil çocuklar açısından da tanımlanabilir bir olgu haline gelmiştir. “Çocuk Youtuber” adı altında çeşitli sosyal medya platformlarında ailelerinin yönlendirmesi ve teşviğiyle içerik üreterek üne kavuşan ve gelir elde eden çok sayıda çocuk bulunmaktadır. Ancak çocuğunu sanal dünyanın olası zararlarından ve bu mecralarda karşılaşabileceği istismar biçimlerinden koruması gereken ebeveynler, kimi zaman bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde bu istismarı bizzat kendileri gerçekleştirmekte; çocuklarını teşhir ederek kişilik haklarının ihlaline zemin hazırlayabilmektedir (Atalay, 2019). Her ne kadar çocuk Youtuber’lar eğlenceli ya da eğitici içerikler üretiyor gibi görünse de bu süreç, çocuk emeği, istismar, mahremiyetin ihlali ve ticari sömürü gibi etik ve sosyal riskler barındırmaktadır. Düzenli içerik üretimi, çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyebilme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle dijital platformlarda çocukların güvenliği, temel haklarının korunması ve reklam ya da gelir odaklı uygulamaların etkin şekilde denetlenmesi kritik bir önem taşımaktadır (Cingi ve Köseadağ, 2024).

Youtube, yayın politikasında kullanıcılara, küçüklerin duygusal veya fiziksel sağlığını tehlikeye atan içeriklere izin verilmeyeceğini açıkça belirtmiştir. Küçüklerin dahil olduğu zararlı veya tehlikeli davranışlar barındıran, onlara duygusal rahatsızlık verebilecek ve küçükleri cinselleştirecek videoların yayınlanmayacağına dair uyarı web sayfasında mevcuttur. Ancak bu uyarılara zaman zaman uyulmadığı da görülmektedir. (YouTube, t.y.)

1.1. Youtuber çocuklar konusunda etik ihlaller ve çocuk haklarının ihlali

Çocuklar, toplumda en az dinlenen gruplardan biridir. Oysa çocuklar, “minyatür yetişkinler” değil kendine özgü zeka, kişilik ve bireysel özelliklere sahip bağımsız bireylerdir. Yetişkinlerin, çocukların yeterliliklerini küçümsemesinin yanı sıra onların “sevimli” özelliklerini çeşitli durumlarda dikkat çekici unsurlar olarak araçsallaştırdıkları da görülmektedir. Ancak çocukların temel haklarından biri olan katılım hakkının belirsiz ya da manipülatif bir biçimde kullanılması, önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Hart, 1992). Çocuk hakları bir yandan çocuğun insan olmasından kaynaklanan doğal hakları (bakım, korunma ve yetiştirilme gibi) kapsarken diğer yandan pozitif hukuk bağlamında ulusal ve uluslararası düzenlemelerle güvence altına alınmış haklardan oluşmaktadır (Uğurlu ve Gülsen, 2014). Bu haklar çerçevesinde çocukların ailesi ve çevresi tarafından her türlü ihmal ve istismardan korunması zorunludur. Ancak sosyal medya paylaşımları sonucunda özel hayatın ve aile yaşantısının gizliliğini ihlal eden durumlar ortaya çıkabilmektedir (Serin, 2019). Nitekim Garip (2025), YouTube’daki çocuk kanallarına yönelik analizinde; mahremiyet ihlali, çocuk emeğinin sömürüsü, çocuğa yönelik fiziksel ve duygusal zarar içeren davranışlar ve olumsuz rol modellerin varlığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Analiz sonucunda videoların büyük çoğunluğunun özel alan niteliğindeki ev veya bahçe ortamlarında çekildiği, ayrıca çocukların isim bilgilerinin paylaşıldığı belirlenmiştir. Bu bulgular, çocukların özel hayatlarının ve kişisel verilerinin ifşa edilerek çevrimiçi risklere daha açık hale geldiğini ortaya koymaktadır (Garip, 2025).

Çocuk hakları, ülkelerin yazılı hukuk düzenlemeleri çerçevesinde koruma altına alınmaya çalışılmaktadır. Bunun yanı sıra, “Çocuk Haklarının Anayasası” olarak kabul edilen ve Türkiye’nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS, 20 Kasım 1989), çocuk haklarının uluslararası düzeyde güvence altına alınmasını amaçlamaktadır. Bu haklar çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olmayı öngören yaşamsal haklar; çocuğun kendini en üst düzeyde gerçekleştirebilmesi için gerekli olan eğitim, oyun ve dinlenme hakkını kapsayan gelişimsel haklar; çocuğun her türlü ihmal, istismar ve sömürüye karşı korunmasını sağlayan korunma hakları; çocuğun ailede ve toplumda aktif bir rol kazanmasını sağlamaya yönelik katılma haklarıdır (UNICEF, t.y.).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile de bu haklar koruma altına alınmıştır. Bahsi geçen hükümler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982):

Tablo 1. T.C. Anayasasındaki çocuk hakları ile ilgili maddeler

TC. Anayasası	20. Madde	“Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz”
	41. Madde	“Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.”
	50. Madde	“Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.”
Türk Medeni Kanunu	339. Madde	“Ana ve baba, çocuğun bakım ve eğitimi konusunda onun menfaatini göz önünde tutarak gerekli kararları alır ve uygularlar.”
	346. Madde	“Çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya buna güçleri yetmezse hakim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır.”
Tablo 1. Devamı		

Türk Ceza Kanunu	226. Madde	"Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları, temsili çocuk görüntülerini veya çocuk gibi görünen kişileri kullanan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır."
------------------	------------	---

Çocuklar, son yıllarda aile influencer'lar (family influencers), anne bloggerlar, baba bloggerlar ve çocuk influencer'lar gibi farklı şekillerde bu pazarlama sektörünün içinde yerini almaya başlamışlardır. Influencer ebeveynler çoğu zaman çocuklarını da sergileyerek, yayınladıkları YouTube videoları ya da Instagram postlarıyla çeşitli ürünler tanıtmaktadır (Atalay, 2019). Ebeveynlerin çocukların rızası dışında bu tür paylaşımlarda bulunması ve bunu yaparken de kar elde etmeleri çocuk hakları açısından bakıldığında olumsuz bir durumdur. Bunun yanı sıra bahsi geçen paylaşımlar çocuğun sosyal çevresi tarafından dışlanmasına ve aşağılanmasına neden olabilmektedir. Bu da çocuğun psiko-sosyal gelişimi açısından ciddi sorunlar oluşturabilmektedir. Ayrıca bu içerikler, etkileşimli araçlar, oyunlar ve videoların bolluğu çocukların güvenliğini de engelleyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Buzzi, 2012).

Çocukların fotoğraf ve videolarının üçüncü kişilerin kolaylıkla erişebileceği biçimde paylaşılması, onları istismar açısından savunmasız bir konuma sürükleyebilmektedir. Bu durum, özellikle pedofillerin söz konusu görsellere erişmesine ve bunları çevrimiçi ortamlarda cinsel içerikle yeniden dolaşıma sokmasına olanak tanımaktadır. Bunun yanı sıra, çocukların yalnızca cinsel değil ekonomik yönden de istismara maruz kalabildikleri görülmektedir. Literatürde görece yeni bir kavram olan "ekonomik istismar" çocuğun gelişimini engelleyici ya da haklarını ihlal edici işlerde çalıştırılması, emeğinin sömürülmesi, çocuk üzerinden kazanç sağlanması ve ekonomik açıdan istismar edilmesi biçiminde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla çocukların görsellerinin bu şekilde paylaşılması, hem çocuk haklarına hem de Anayasa tarafından güvence altına alınan özel hayatın gizliliğine aykırılık teşkil etmektedir. İlaveten çocuk haklarının ihlaline de yol açmaktadır (Parsa ve Akmeşe, 2019; Sekmen, 2019; Akdi, 2016).

Sosyal medya platformlarında çocukların fotoğraf, ses veya görüntülerinin ebeveynleri tarafından rızaları olmaksızın paylaşılması, onların kişilik haklarını ve özel yaşamlarını ihlal etmektedir. Bu nedenle, çocukların reşit olduklarında kendilerine ait bu görsel ve işitsel materyallerin paylaşımına karşı hukuki yollara başvurma hakları saklıdır (Serin, 2019; Sekmen, 2019). Bu duruma 2018 yılının başında İtalya'da yaşayan 16 yaşındaki bir gencin, annesinin kendi onayı olmadan sosyal medyada fotoğraflarını paylaşması nedeniyle annesine karşı açtığı ve kazandığı dava örnek olarak gösterilebilir. Benzer şekilde 2013 yılında da bir annenin, kızı adına açıp yönettiği Facebook hesabının kapatılmasına karar verilmiştir (BBC Türkçe, 2018).

Benzer bir durum, sosyal medyada yaklaşık 200 bin takipçisi bulunan ve neredeyse her gün iki çocuğunun fotoğraflarını paylaşan ünlü bir anne blogger üzerinden gündeme gelmiştir. Söz konusu annenin eşi, açtığı boşanma davasında, "Çocuklarımı reklam malzemesi yaparak para kazanıyor, onları istismara açık hale getiriyor. Ayrıca kendi şöhreti için çocukları televizyon programlarına çıkarması kabul edilemez" ifadeleriyle şikayetini dile getirmiştir. Devam eden dava sürecinde mahkeme, geçici bir karar alarak çocukların velayetini dava sonuçlanıncaya kadar babaya vermiştir. Bununla birlikte, babanın çocuklara ait fotoğrafların anne tarafından sosyal medyada paylaşılmaması yönündeki talebi de mahkeme tarafından haklı bulunmuş ve anneye çocuklarının fotoğraflarını sosyal medyada yayımlama yasağı getirilmiştir (NTV, 2018).

Bu örnekler açısından da bakıldığında ebeveyni dahi olsa bir çocuğun özel görüntülerinin herkese açık olan sosyal medya platformlarında paylaşılması kişisel hak ve özgürlüklere aykırı bir davranıştır. Bu nedenle yalnızca mevcut yasalar doğrultusunda değil öz bilinç ve sorumlulukla çocukların korunması elzemdir. Sosyal medya üzerinden kolay bir şekilde yapılabilen paylaşımların, çocuk haklarını ihlal ettiği ve çocuk istismarı vakalarının artmasına zemin hazırlayabileceği unutulmamalıdır.

1.2. Araştırmanın amacı ve önemi

YouTube video platformu, küçük çocukların etkileşimde bulunduğu dünyadaki en popüler çevrimiçi uygulamalardan biridir. Çocuklar hem bu platform karşısında uzun bir zaman geçirmekte hem de bu medya aracılığı ile başkalarının davranışlarını izlemektedir. Youtube, çocukların günlük yaşamlarının ve çağdaş çocukluğunun önemli bir parçası olmasına rağmen, çocuklar ve YouTube hakkında çok az araştırma bulunmaktadır (Neumann ve Herodotou, 2020; Martinez ve Olsson, 2019). Araştırmaya konu olan Youtube çocuklar için birçok risk ve olumsuzluk içermektedir. Özellikle bu platformda sadece izleyici değil içerik üretici konumunda olan çocuklar (ya da aileleri tarafından bu konuda teşvik edilen çocuklar) özel hayatlarını sergilemekte, reklam aracı olarak kullanılmakta ve dolayısıyla üzerinden para kazanılan bireyler haline gelmektedir.

Bu araştırmada Türkiye'de en çok kullanılan sosyal medya mecrası olan Youtube'da içerik üreten youtuber çocuklar ve aileleri, çocuk hakları ihlalleri çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda; Çocuk Youtube kanallarındaki videolarda çocukların yaşama, gelişim, korunma ve katılım hakları ihlalleri nelerdir? Sorusuna yanıt aranmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın modeli

Türkiye'de en yaygın kullanılan sosyal medya platformu olan Youtube'da içerik üreten çocuk Youtuber'lar ve ailelerinin, çocuk hakları ve kişilik hakları bağlamında incelenmesi bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseniyle gerçekleştirilmiştir. Durum çalışması, bir olgunun yoğun ve ayrıntılı bir biçimde incelenmesine odaklanır. Bu yöntem, özellikle değerlendirme süreçlerinde olmak üzere birçok alanda kullanılmakta ve araştırmacıya belirli bir olgu, problem, olay, süreç ya da bir veya birden fazla bireyi derinlemesine analiz etme olanağı sunmaktadır. Durum çalışmalarında elde edilen veriler; gözlem, derinlemesine görüşmeler ve doküman incelemesi gibi yöntemlerle toplanarak kapsamlı bir şekilde değerlendirilir (Glesne, 2015; Creswell, 2017).

2.2. Araştırma materyali

Araştırmanın çalışma yaklaşımı olarak Türkiye'de en çok abonesi olan çocuk Youtube kanalları seçilmiş ve amaçlı örnekleme tercih edilmiştir. Amaçlı örneklemede araştırmacılar ana olgu hakkında bilgi edinmek veya onu anlamak için bireyler ve araştırma mekanlarını maksatlı bir biçimde seçerler (Creswel, 2019). Bu doğrultuda en çok abonesi olan ve izlenen ilk 10 Youtube kanalı seçilmiş, bu kanallarda da en çok izlenen ilk 10 video ele alınmıştır. Bu kanallarla ilgili bilgiler tablo 2'de sunulmuştur (Social Blade, t.y.):

Tablo 2. Çalışmaya dahil edilen youtube kanallarına ait istatistiksel veriler

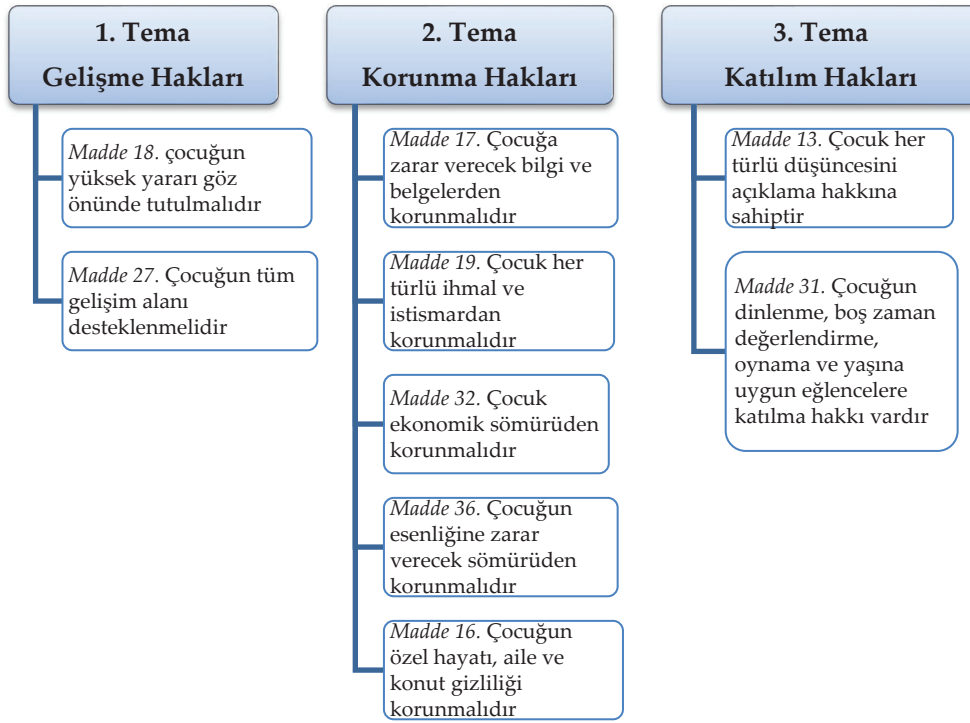
Kanal adı	Kuruluş tarihi	Abone sayısı	Toplam izlenme sayısı	Aylık ortalama gelir
Kanal 1 (K1)	2014	5.48 milyon	5.152.849.684	\$83.000-\$1.300.000
Kanal 2 (K2)	2016	Gizli	5.090.197.005	\$41.300 - \$660.800
Kanal 3 (K3)	2016	3.11 milyon	4.760.143.351	\$16.900 - \$270.800
Kanal 4 (K4)	2016	5.89 milyon	3.473.375.668	\$43.300 - \$693.200
Kanal 5 (K5)	2016	3.55 milyon	1.377.693.965	\$22.600 - \$362.100
Kanal 6 (K6)	2017	1.8 milyon	1.299.309.501	\$19.400 - \$311.100
Kanal 7 (K7)	2016	1.95 milyon	1.233.389.968	\$8000 - \$128.500
Kanal 8 (K8)	2017	2.96 milyon	1.015.067.615	\$4000 - \$64.100
Kanal 9 (K9)	2015	1.19 milyon	841.770.927	\$3.400 - \$54.100
Kanal 10 (K10)	2016	714.829.839	714.829.839	\$4.000 - \$74.900

2.3. Verilerin toplanması ve verilerin analizi

Nitel araştırmalarda giderek artan sıklıkla kullanılan fotoğraflar, video kayıtları, dijital görseller, resimler vb. gibi sesli ve görsel materyaller nitel araştırmalarda bilgi kaynaklarıdır (Creswel, 2019). Popüler kültür evrakları da bu kaynaklar arasındadır. Popüler medya, TV, film, radyo, gazeteler, çizgi filmler ve son yılların gözdesi olan internet de veri kaynağı olarak kabul edilmektedir (Merriam, 2018). Araştırmada elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Analiz sürecinden önce, incelenen videolar belirlenmiş ve çevrimiçi ortamdan temin edilen bu videolar kaydedilerek gerekli ön hazırlıklar yapılmıştır. Ardından, araştırma sorularını yansıtacak biçimde tema ve kategoriler oluşturulmuş ve bu süreçte tımdengelim esaslı bir analiz yaklaşımı benimsenmiştir (Creswell, 2019; Glesne, 2015; Merriam, 2018).

Çalışmanın ilk aşamasında YouTube üyelerinin istatistiklerini tutan SocialBlade'in rakamları incelenmiş ve Türkiye'de videoları en çok izlenen ve en çok kazanan 10 çocuk Youtube sayfası belirlenmiştir. Daha sonra literatür taraması ile elde edilen çocuk hakları ve ihlalleri ile ilgili temalar ve kategoriler oluşturulmuş, bu temalar ve kategoriler göz önünde bulundurularak seçilen her bir kanaldan en çok görüntülenme alan 10'ar video izlenmiş ve izlenen videolar araştırmanın amaçları doğrultusunda incelenmiştir. Elde edilen veriler betimsel tablolar kullanılarak düzenlenmiş ve bulgular araştırmacılar tarafından yorumlanmıştır.

Bulgular Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) ışığında Gelişme, Korunma ve Katılım hakları olmak üzere üç tema etrafında incelenmiş ve yorumlanmıştır (Şekil 1)

Şekil 1. Temalar ve kategoriler

2.4. Araştırmada dikkat edilen etik ilkeler

Çocuklarla ilgili araştırmalarda dikkat edilmesi gereken etik ilkeler, "Çocuklarla İlgili ve Çocuklarla Birlikte Yapılan Araştırmalarda Gözetilecek Etik Kurallar" (ERIC - The Ethical Research Involving Children) belgesinde ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Bu ilkelerden biri, çocukların özel yaşamlarının gizliliğine saygı gösterilmesi ve kişisel bilgilerinin korunması gerekliliğidir. Ayrıca söz konusu belgede, toplanan verilerin güvenli bir şekilde saklanması, korunması ve kullanılması; mahremiyetle ilgili

verilen güvencelerin aynı zamanda açık sınırları da içereceğinin unutulmaması ve güvenlik konusundaki hassasiyetin her durumda öncelikli olması gerektiği vurgulanmaktadır (Graham, Powell, Taylor, Anderson ve Fitzgerald, 2013). Bu bağlamda yürütülen çalışmada analiz edilen videolarda yer alan çocukların görüntüleri, isimleri, özel yaşamlarına ilişkin bilgiler ve yayınlanma tarihleri araştırma verilerinde açıkça sunulmamış; gizlilik ilkesine bağlı kalmıştır.

Bunun yanında, literatürde Net-etik olarak adlandırılan bir kavram da yer almaktadır. “Elektronik görgü kuralları” veya “dijital iletişim etiği” şeklinde tanımlanan bu kavram, bilgisayar ağları ya da sanal ortamlar aracılığıyla iletişim kurarken gözetilmesi gereken uygun davranış biçimlerini ifade etmektedir (Kurt ve Teker, 2017). Bu çalışmada da söz konusu tanımlardan hareketle “internet görgü kuralları” doğrultusunda hareket edilmiş; videoları incelenen çocukların isimlerini ve kimliklerini açıkça ortaya koyacak herhangi bir bilgi paylaşımına yer verilmemiştir. Aynı gerekçeyle videoların istatistiklerine hangi tarihlerde bakıldığı bilgisi de çalışmada sunulmamıştır.

2.5. Araştırmanın etik izni

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde çocuk Youtuber’lar tarafından paylaşılan videoların araştırma amacı doğrultusunda incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

YouTube’un hizmet şartları gereği erken çocukluk dönemindeki çocukların kendi adlarına hesap açmaları mümkün değildir. Bu nedenle hesaplar, ebeveynlerin onayıyla ya da onların adına oluşturulmaktadır. Söz konusu hesaplarda çocukların evde veya dışarıda, kimi zaman kurgulanmış kimi zaman da doğal hallerini yansıtan içerikler paylaşılmaktadır. Oyuncaklarla veya arkadaşlarıyla oynadıkları anlar, çeşitli “challenge (meydan okuma)” türleri, ürün tanıtımları ve benzeri etkinlikler, ebeveynler tarafından kaydedilerek çocuklara ait bu kanallarda yayımlanmaktadır (Erol ve Çubuk, 2022). Çalışma kapsamında incelenen YouTube kanalları çoğunlukla anne, baba ve çocuklarının ön planda olduğu, kendi evlerinin çeşitli bölümlerinde (çocuğun odası, salon, bahçe, banyo vb /Bazen çekim odası olarak dizayn edilmiş özel bölümlerde)ya da dış mekanlarda (parklar, AVM’ler, müzeler, plajlar, oteller vs) gerçekleştirilen, oyuncak ve ürün tanıtımlarının yapıldığı, bunun yanı sıra çeşitli mizansenlerin canlandırıldığı kanallardır. Ebeveynler çoğunlukla kamera arkasında bulunmakta konuşmaları ile çocuklarını yönlendirmektedirler. Çalışma kapsamında, kanalların en çok izlenen 10 bölümü çocuk hakları ihlalleri çerçevesinde incelenmiş; gerçekleştirilen betimsel analizler tema ve kategoriler altında düzenlenerek, videolarda saptanan çocuk hakları ihlallerinin frekansları (f) Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Çalışma kapsamında incelenen Youtube kanallarına ait betimsel analizler

Temalar	Kategoriler	K1 (f)	K2 (f)	K3 (f)	K4 (f)	K5 (f)	K6 (f)	K7 (f)	K8 (f)	K9 (f)	K10 (f)	Toplam (%)
Gelişme Hakları	Madde 18. Çocuğun yüksek yararı göz önünde tutulmalıdır	3	2	2	2	2	4	3	2	3	4	27
	Madde 27. Çocuğun tüm gelişim alanı desteklenmelidir	-	1	2	1	2	7	-	1	3	3	20

Korunma Hakları	Madde 17. Çocuğa zarar verecek bilgi ve belgelerden korunmalıdır	5	5	2	4	3	4	3	2	2	3	33
	Madde 19. Çocuk her türlü ihmal ve istismardan korunmalıdır	2	-	3	-	-	1	4	1	1	2	14
	Tablo 3. Devamı											
	Madde 32. Çocuk ekonomik sömürüden korunmalıdır	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
	Madde 36. Çocuğun esenliğine zarar verecek sömürüden korunmalıdır	3	2	2	1	2	1	5	1	2	2	21
	Madde 16. Çocuğun özel hayatı, aile ve konut gizliliği korunmalıdır	10	10	7	10	10	10	4	10	6	8	85
Katılım Hakları	Madde 13. Çocuk her türlü düşüncesini açıklama hakkına sahiptir	1	-	1	-	1	6	-	2	5	2	18
	Madde 31. Çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlencelere katılma hakkı vardır	10	10	2	3	10	1	6	2	5	3	52

Yukarıdaki tabloda özetlendiği üzere en çok izlenen 10 Youtube kanalının incelenen videoları neticesinde “Korunma Hakları”nın diğer haklara göre çok daha fazla ihlal edildiği görülmektedir. ÇHS’nde bulunan “Çocuk ekonomik sömürüden korunmalıdır (Madde 32).” maddesi videoların tamamında, “Çocuğun özel hayatı, aile ve konut gizliliği korunmalıdır (Madde 16).” maddesi de videoların %85’inde ihlal edilmiştir. Bunu %33 ile “Çocuğa zarar verecek bilgi ve belgelerden korunmalıdır (Madde 17).”; %21 ile “Çocuğun esenliğine zarar verecek sömürüden korunmalıdır (Madde 36).”; %14 ile “Çocuk her türlü ihmal ve istismardan korunmalıdır (Madde 19).” hakları takip etmektedir. Örneğin, 9. Kanalda izlenen bir videoda bahçede bulunan şişme havuzda çocuk kuzeni ile birlikte oyun oynamaktadır. Çocukların soğuk sudan çok etkilendiği, üşüdükleri çok açıktır ve çocuklar da bunu dile getirmektedir. Özellikle kuzeni suyun çok soğuk olduğunu defalarca söylemiştir. Ancak buna rağmen çekim dakikalarca sürmüş ve kamera arkasında bulunan anne videonun devam etmesi için çocuklara kalmaları ve oynamaları yönünde söylemlere devam etmiştir. Bu örnekler de “Çocuğun esenliğine zarar verecek sömürüden korunmalıdır.” hakkının ihlal edildiğine örnek olarak gösterilebilir.

“Katılım Hakları” da en çok ihlal edilen haklar arasındadır. Özellikle “Çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlencelere katılma hakkı vardır (Madde 31).” maddesi izlenen videoların %52’sinde ihlal edilmiştir. Videoların %18’inde de “Çocuk her türlü düşüncesini açıklama hakkına sahiptir (Madde 13).” maddesi göz ardı edilmiştir. Örneğin, bebeklik döneminden itibaren videoları paylaşılan 9. kanaldaki çocuğun, videolarda yaşına uygun ve eğlenceli etkinliklere

katıldığı görülmektedir. Ancak içeriklerin genel yapısı incelendiğinde, söz konusu etkinliklerin büyük ölçüde video üretimi amacıyla kurgulandığı ve çocuğun davranışlarının annenin yönlendirmesi doğrultusunda şekillendiği izlenimi edinilmektedir. Bu durum, çocuğun görüşlerini özgürce ifade etme hakkı ile dinlenme, boş zamanını değerlendirme, oyun oynama ve yaşına uygun eğlence etkinliklerine katılma haklarının sınırlandırılabilmesine işaret etmektedir. Dolayısıyla, "Çocuk her türlü düşüncesini açıklama hakkına sahiptir." ve "Çocuğun dinlenme, boş zamanını değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlencelere katılma hakkı vardır." ilkeleri kapsamında değerlendirildiğinde, söz konusu hakların ihlal edilmiş olabileceği düşünülmektedir.

"Gelişme Hakları" kategorisine baktığımızda ise incelenen videoların %27'sinde "Çocuğun yüksek yararı göz önünde tutulmalıdır (Madde 18).", %20'sinde "Çocuğun tüm gelişim alanı desteklenmelidir (Madde 27)." hakları ihlal edilmiştir.

Bu kanalların izlenme durumuna göre aileler belli bir kazanç elde etmektedirler. Bu da henüz reşit olmayan çocuklar üzerinden ailenin ekonomik gelir elde ettiği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla izlenen tüm bölümlerde korunma haklarından "Çocuk ekonomik sömürden korunmalıdır." ilkesine aykırı davranılmaktadır. Ayrıca çekimlerin ev ortamında gerçekleşmesi, aile üyelerinin ve çocuğun görüntülerinin herkes tarafından izlenebiliyor olması da çocuğun özel hayatı, aile ve konut gizliliğinin olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla tüm bu durumların bahsi geçen çocukları istismara açık bir hale getirdiği, bunun yanı sıra siber zorbalığa da neden olabileceği düşünülmektedir. Bu kanallara hemen hemen her gün bir ya da birkaç video yüklenmektedir. Bu açıdan bakıldığında çocuğun tüm zamanının video çekimi için harcandığı görülmektedir. Bu da Madde 31'in ihlal edildiğinin bir diğer göstergesi olarak sayılabilir. Yine bahsi geçen Youtube kanallarının bazı videolarında sağlığa zararlı besinler çekici hale getirilerek tanıtılmakta bunun da hem videoyu çeken çocuk hem de izleyici olan çocukların sağlığına zarar verebileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, incelenen videolarda zararlı gıdaların özendirici biçimde tüketilmesi, şaka adı altında kardeşlerin birbirlerini aldatmaya yönelik kurgulanmış oyunlara yer verilmesi ve "sihirli boya", "sihirli yiyecek" gibi gerçek dışı içeriklerin sunulması dikkat çekmektedir. Söz konusu içeriklerin çocukların gerçeklik algısını olumsuz etkileyebileceği, sağlıksız beslenme davranışlarını teşvik edebileceği ve yanıltıcı mesajlar içerebileceği değerlendirilmektedir. Bu yönüyle videoların, çocuğun gelişimine zarar verebilecek bilgi ve içeriklerden korunmasını öngören çocuk hakları ilkesiyle çeliştiği söylenebilir.

Bazı bölümlerde çocuğun sağlığına zarar verebilecek başka uygulamaların yapıldığı da görülmektedir. Örneğin denizkızı kostümü ile denize giren çocuğun çekiminin yapıldığı bölümde havanın soğuk olduğu, çocuğun üşüdüğü ve çekimin oldukça uzun sürdüğü görülmektedir. Buna rağmen izlenme kaygısı ile çekilen video devam ettirilmekte ve çocuğun sağlığının korunması ve yüksek yararı gözetilmesi ilkesi ihlal edilmektedir. Yine çalışma kapsamında izlenen videolar neticesinde "Çocuğun tüm gelişim alanı desteklenmelidir." ilkesinin anne ya da babaların çocuğu hemen hemen her an yönlendirmeleri ve kendi yönergeleri doğrultusunda davranmaya zorlamaları nedeniyle ihlal edilmektedir. Ebeveynlerin bazen "... şu an huysuzluk yapıyor, ... çok yaramaz" vb şeklinde ifadeler kullanmasının da çocukların sosyal gelişimini olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Bazı kanallarda çocukların dil gelişiminin yaşına göre geri olduğu görülmektedir. Bunda da videoyu çeken ebeveynlerin çocuğunu konuşmaya teşvik etmemesinin, genel olarak kendisinin konuşmasının etken olduğu düşünülmektedir.

İncelenen videolarda "Çocuk her türlü düşüncesini açıklama hakkına sahiptir." hakkının çok kez ihlal edildiği görülmektedir. Yayınlanan birçok bölümde çocuk istemese de anne/baba yönlendirmesi ile yapılması gereken canlandırmalar yapılmaktadır. Kamera kapatılana kadar tekrar tekrar aynı oyunu oynaması için çocuklara ısrar edilmektedir. Videoların çoğunda çocuğun istediği oyunlar değil anne/babanın istediği oyunlar oynanmaktadır. Kamera kapatılırken de "Hadi bakalım arkadaşlarına bay bay de!" gibi yönlendirmelerle gerçekte var olmayan izleyici kitlesine yönelik vedalaşmaya teşvik edildiği, dolayısıyla davranışlarının ebeveyn kontrolü altında şekillendirildiği görülmektedir. Bu duruma örnek olarak, 8. kanalın incelenen videolarından birinde (slime yapma videosu) büyük

çocuğun oynamak istemediğini açıkça ifade etmesine rağmen anne ve babası tarafından çekime devam etmesi yönünde baskı gördüğü belirlenmiştir. Bu bulgu, çocukların görüşlerini özgürce ifade etme ve bu görüşlerin dikkate alınması hakkının yeterince gözetilmediğini ortaya koymakta; dolayısıyla katılım hakları kapsamında yer alan “Çocuk her türlü düşüncesini açıklama hakkına sahiptir.” ilkesinin ihlal edildiğine işaret etmektedir. Çalışmaya dahil edilen bazı kanallarda çocuklar yetişkin rolüne girerek çeşitli mizansenler canlandırmaktadırlar. Çocuklar makyaj yapmakta, yetişkin gibi davranmakta, araba kullanıyormuş gibi yapmaktadır. Tüm bunların videoları çeken çocukların esenliğine zarar verdiği düşünülmektedir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Çocukların, güvenli ve koruyucu bir çevrede büyüme hakları bulunmaktadır. Çocuk haklarının korunması, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin en temel sorumlulukları arasında yer almaktadır. Ancak çocuğa ait fotoğraf, ses ya da görüntülerin ebeveynler veya öğretmenler tarafından sosyal medya araçları üzerinden izinsiz biçimde paylaşılması, çocuğun kişilik haklarının ve özel yaşamının ihlali anlamına gelmektedir (Uğurlu ve Gülsen, 2014; Serin, 2019). Bu tür paylaşımların, çocuk haklarının yanı sıra anayasal bir hak olan özel hayatın gizliliğine de aykırı tutum ve davranışlar oluşturduğunu söylemek mümkündür (Parsa ve Akmeşe, 2019).

Araştırma kapsamına alınan tüm Youtube kanallarının bu işten ciddi bir kazanç elde ettikleri bulunmuştur (Social Blade, t.y.). YouTube aracılığı ile aileler, reklamlardan ve yaptıkları ürün tanıtımlarından gelir elde etmekte hatta bunu tam zamanlı bir iş olarak yapmaktadır (Nottingham, 2019). Bunun en belirgin özelliği kanala yüklenen ilk videolardaki evler ile ilerleyen bölümlerde çekimlerin yapıldığı evlerin farklılığıdır. İlk videolarda sıradan evlerde yaşayan ailelerin sonraki bölümlerde lüks villalara taşındığı, lüks araçlar satın aldığı ve hayat standartlarında ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Bu da mevcut kanalların izlenme durumuna göre yayınlanan videolar üzerinden yüksek kazançlar elde ettiklerinin bir göstergesidir. Pınarbaşı ve Astam (2021) yapmış oldukları bir çalışmada benzer bir duruma dikkat çekmektedir. İlk videoyla son video arasında gözlenen; apartman dairesinden daha gösterişli bir eve taşınma, lüks araçların edinilmesi ve çocukların devlet okulundan özel koleje geçişi gibi fiziksel göstergeler, ailelerin bu süreçten ekonomik kazanç elde ettiklerine işaret etmektedir. Bu bağlamda, çocuğun aile için bir gelir kaynağına dönüşmesi, onun çocukluk deneyiminin yitirilmesine yol açarken; ebeveynlerin videolarda çocukla birlikte performans sergilemeleri ise doğal sınırların dışında, yapay bir görüntü ortaya çıkarmaktadır.

Henüz reşit olmayan bu çocukların, ailenin ekonomik gelir sağlayıcısı konumuna geldiği açıktır. Dolayısıyla izlenen tüm bölümlerde korunma haklarından “Çocuk ekonomik sömürüden korunmalıdır” ilkesine aykırı davranılmaktadır. Ünlükaya ve diğerleri (2021), video paylaşım sitelerindeki çocuk kanallarında yer alan içerikleri inceleyerek bu videolarda öne çıkan temaları belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda ulaşılan alt temalardan biri “emek sömürüsü” olmuştur. Çalışmada, dijital emeğin esas üreticilerinin çocuklar olduğu, ancak bu emeğin sosyal medya platformu sahipleri, ebeveynler ve reklam verenler gibi farklı aktörler tarafından sömürüldüğü vurgulanmaktadır. Zira bu aktörler çocukların ürettikleri içeriklerden ekonomik kazanç elde ederken, içeriklerin asıl üreticisi olan çocuklar doğrudan bir gelir sağlayamamaktadır. Bu bağlamda, sosyal medyada abone kazanma, beğeni toplama ve reklam geliri elde etme kaygısıyla içerik üreten ya da ürettirilen çocukların emeklerinin sömürüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Benzer şekilde, Karakoç ve Ünlü (2021)’ nün çalışmada çocuk Youtuber’ların adeta bir ürün gibi izleyiciye sunulduğu vurgulanmaktadır. Araştırmada, bu çocukların takipçi kitlesinin sürekliliğini sağlamak ve kanal gelirlerini devam ettirmek amacıyla ebeveynleri tarafından baskı altında tutulabileceği, uzun saatler çalıştırılabileceği ya da duygusal açıdan zarar görebileceği üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, çocuk Youtuber’ların kazanç ve çalışma koşulları bakımından yasal güvencelere sahip olmamaları, diğer bir ifadeyle bu hakların ebeveynlerin kontrol ve yönlendirmesine bırakılmış olması, çocuk emeğinin sömürülmesi riskini artırmaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen tüm video kanallarının hemen hemen her gün video yayınladıkları görülmektedir. Bu da çocukların temel hakları arasında bulunan “Çocuğun dinlenme, boş zaman

değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlencelere katılma hakkı vardır" ilkesinin alenen ihlal ettiğini gözler önüne sermektedir. Aileler videoların hazırlıkları, çekimi, yayına hazırlanması, YouTube'a yüklenmesi vb. işlere yoğun mesai harcamak zorundadırlar. Bu da yine çocukların en doğal hakkı olan aileleri ile keyifli zaman geçirme haklarını da ellerinden almaktadır. Ebeveynlerin videolar süresince çocuklarıyla çok ilgili görünmesi doğallıktan uzaktır. Kullanılan kelimeler ve ses tonları bunun bir göstergesidir.

Kılıç ve Kaya'nın (2021) "Ryan's World" ve "Prenses Elif" kanallarını inceledikleri çalışmada, çocukların ebeveynleri tarafından sürekli olarak kayıt altına alınmaları sonucunda yeni medya ekonomisine dahil edilerek birer "işçi özne" konumuna geldikleri vurgulanmaktadır. Araştırmada incelenen kanallarda elde edilen bulgular da bu durumu doğrulamaktadır. Öznesi çocuk olan bu kanalların günlük, aylık ve yıllık video paylaşımlarının sayısı, bu paylaşımlar için harcanan zaman ve elde edilen gelirler birlikte değerlendirildiğinde, çocukların birer işçiye dönüştüğü açıkça görülmektedir. İçeriklerin ekonomik kazanca dönüşmesi, çocukların sürekli olarak yeni videolar üretmeye yönlendirilmesine ve çocukluklarını olması gerektiği gibi yaşayamamalarına yol açmaktadır. Benzer şekilde Gökmen (2024), yapmış olduğu çalışmasında YouTube'da çocuklara yönelik içerik üreten Youtuberlar'ın videolarında hangi görüntü ve içerik öğelerinin yer aldığını ve bu öğelerin ne tür anlamlar taşıdığını ortaya çıkarılmaya çalışmıştır. Çalışma, örneklenen YouTube videolarının büyük kısmının ebeveyn üretimi olduğunu ve çocukların içeriklerin merkezinde konumlandırıldığını göstermektedir. Bu pratik, mahremiyetin korunmadan kamusal gözetime açılma nedeniyle "çalıştırılan çocuk" tartışmasını tetiklemekte; çocuk emeği ve hak ihlallerine ilişkin ciddi risklere işaret etmektedir. İzlenen videolarda izleyici kitleye sürekli olarak "Arkadaşlar" şeklinde hitap edilmektedir. Çocukların ve videoyu çeken ebeveynlerin sürekli olarak "Arkadaşlarına merhaba de", "Arkadaşlarına görüşürüz de", "Arkadaşlar kanalımıza abone olmayı unutmayın" şeklindeki ifadelerinin çocukların sosyal gelişimine zarar verebileceği düşünülmektedir. Lozano-Blasco vd. (2023) bu durumu Youtuberlar ve takipçiler arasında parasosyal bir ilişkinin var olduğu şeklinde tanımlamıştır. Bu durum hem videoların oyuncusu olan çocukların hem de izleyici konumundaki çocukların oyun ve arkadaşlık algılarının farklılaşmasına neden olmaktadır. Kılıç ve Kaya (2021), teknolojik araçlar ve onların içeriği tarafından hedef kitle olarak seçilen çocukların arkadaşları ile gerçek oyunlar oynamaya artık daha az zaman ayırdıklarını, oyun oynamanın artık başkalarının oyun oynamasını izlemeye dönüştüğünü belirtmişlerdir. Pedük, Örenoğlu, Sardroud ve İmamoğlu (2024) tarafından yürütülen çalışmada, Türkçe çocuk kanallarındaki içerikler popüler kültür bağlamında değerlendirilmiş ve videoların yaklaşık yarısının konuşma ağırlıklı, önemli bir bölümünün ise görsel ve konuşmanın birlikte öne çıktığı bulunmuştur. Bu durum, konuşma eyleminin doğal etkileşim bağlamlarında değil, çoğunlukla tek yönlü sunum biçimleriyle temsil edildiğini göstermektedir. Literatür, akran ve yetişkinlerle karşılıklı iletişimin çocukların dil ve sosyal gelişimine daha fazla katkı sunduğunu belirtmektedir (Pedük vd., 2024).

Bunun yanı sıra videolarda doğallıktan uzak diyaloglar göze çarpmaktadır. Özellikle videoyu çeken kamera arkasındaki ebeveynlerin çocukları ile yapay diyaloglar kurdukları, ses tonlarını abartılı bir şekilde kullandıkları ve sürekli olarak çocuklarını yönlendirdikleri görülmektedir. Hem videosunun çekildiğini hem de bunların izleneceğini bilen çocukların da aynı yapay ifadeler ve tonlamalar kullandıkları göze çarpmaktadır. Çocuk yapay bir dil ve dünya içindedir. Tüm bunların da etkili aile içi iletişime zarar vereceği ve dolayısıyla çocukların psiko-sosyal gelişimine olumsuz etki edeceği düşünülmektedir.

Youtuber çocuklar reklamını yaptıkları oyun, oyuncak, materyal, yiyecek vs. tüm ürünlere sahip olmaktadır. Evleri son derece pahalı oyuncak ve materyallerle donatılmıştır ve bu da hem Youtuber çocuk hem de izleyici kitle için videoları çekici hale getirmektedir. Her istediğine ulaşan çocuk tüketim odaklı olmakta ve giderek doyumsuz hale gelmektedir. Bu da Youtuber çocuklar açısından "gelişme haklarını" ihlal eden bir diğer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanalların bazıları tamamen çocuğun günlük hayatını yayınlarken, bazıları çeşitli mizansenler yayınlamakta bazıları da ürün tanıtımı için videolar çekmektedirler. Hepsinin ortak özelliği çocukları ekonomik olarak sömürmesi,

aile ve özel hayat gizliliğini ihlal etmesi ve çocukların dinlenme ve boş zamanlarını kaliteli bir şekilde kullanma hakkının ihlal edilmesidir.

Araştırmaya dahil edilen ve çocuklarla ilgili içerik üreten bunu yaparken de çocukları açık adres haline getiren youtube kanallarının bir diğer ortak özelliği de çocukları istismara açık kılmalarıdır. Bazı videolarda çocukları teşhir edecek görüntülerin olması (banyo, havuz, deniz vb. videoları), bunu yaparken çocukların evlerinin, ailelerinin ve isimlerinin açıkça söyleniyor olması, kötü niyetli kişilerin de izleyici olabilecekleri göz önünde bulundurulduğunda cinsel istismar için ciddi bir risk oluşturmaktadır. Pozitif hukuka göre çocuk hakları ise kanunlarda ve uluslararası sözleşmelerde ayrıntıları ile düzenlenen, belirli bir güvenceye ve özellikle de yargı organlarınca gerçekleştirilecek koruma yollarına kavuşturulan haklardan oluşur Bu haklar çerçevesinde çocuğun ailesi ve çevresi tarafından her türlü ihmal ve istismardan korunması gerekmektedir (Uğurlu ve Gülsen, 2014). Ancak yukarıda da belirtildiği üzere bu hakların ihlal edildiği görülmektedir. Erol ve Çubuk (2022), yapmış oldukları çalışmada sosyal medya platformlarında yetişkinlerin herkese açık hesaplardan çocukları ile ilgili paylaşımlar yapmasının çocukların özel yaşamını ve gizlilik haklarını ihlal ettiği, çocuğun maddi kazanç elde etmek amacıyla kullanıldığı ve birer meta haline getirilerek çocuğu her türlü istismara açık hale getirildiğini vurgulamışlardır. Sekmen (2019) de benzer şekilde küçük yaşta çocukların her ne kadar YouTube’u aktif kullanamasa da ailelerin YouTube’a yükledikleri videolar ile çocuk mahremiyetinin yitimine neden olduklarını belirtmiştir.

Sonuç olarak, çocukların içeriğe dahil edildiği YouTube kanalları Youtuber çocuklar gerçeğini oluşturmuş bu da bahsi geçen çocuklar açısından bir çok hak ihlalini de beraberinde getirmiştir. Tüm bu ihlal edilen haklar açısından değerlendirildiğinde masum gibi görünen bu kanalların ve içeriklerinin aslında görüldüğü gibi olmadığı bir gerçektir. Kendi çıkarları için çocuklarını kullanan ebeveynlerin bir an önce yaptıkları hataları fark etmelerinde yarar vardır. Bunun için Youtube’un da yeni önlemler alması, bu konuda yeni yasal düzenlemelerin yapılması ve çocukların Youtuber’lıktan uzaklaştırılması elzemdir. Ayrıca yapılan araştırma kapsamında izlenen videolar videoları çeken ya da çekilen Youtuber çocuklar açısından değerlendirilmiştir. Ancak izleyici grup açısından da bu kanallar ciddi bir risk oluşturmaktadır. Günümüz çocukları oyun oynamaktan ziyade oyun oynayan çocukların videolarını izlemeyi tercih etmektedir. Bunun yanı sıra tüketim odaklı olan videoları izleyen çocuklarda da doyumsuzluk oluşmakta üretmekten ziyade tüketmeye kanalize olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında gelecek araştırmalarda bu konu izleyici çocuklar açısından değerlendirilebilir ve farklı araştırma yöntemleri kullanılarak izleyici çocuklar üzerindeki etkileri araştırılabilir.

Etik Beyanı: Yazarlar çalışmanın etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer aldığını beyan etmektedir. Aksi bir durumun tespiti halinde Akademik İletişim Araştırmaları Dergisi’nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Yazar Katkı Oranı Beyanı: Birinci yazar %50, ikinci yazar %50’dir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

Kaynakça

- Akdi, M. (2016). Ana-babanın çocuğun fotoğraf ve görüntülerinin sosyal medyada yayınlamasından doğan sorumluluğu. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(3), 123-144.
- Atalay, G. E. (2019). Sosyal medya ve çocuk: "Babishko Family Fun TV" isimli YouTube kanalının eleştirel bir analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*, (1), 179-202.
- BBC Türkçe. (2018, 9 Ocak). *Blogger anne mahkemede çocuklarını kaybetti*. Erişim tarihi: 15 Temmuz 2024, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42604622>
- Buzzi, M. (2012). What are your children watching on YouTube? In *International Conference on Advances in New Technologies, Interactive Interfaces, and Communicability* (pp. 243-252). Berlin, Heidelberg: Springer.
- Ceran, M. (2019). *Kültür endüstrisi bağlamında yeni medyanın kültür üretim sürecine etkisi: Bir boş zaman etkinliği olarak YouTube* (Yayımlanmamış lisans bitirme projesi). Giresun Üniversitesi, Giresun.
- Cingi, Y., ve Köseadağ, M. S. (2024). YouTube'da çocuk emeği: İzleyici çocuklar perspektifinden nitel bir araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 11(1), 181-203.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni* (S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2019). *Eğitim araştırmaları* (H. Ekşi, Çev. Ed.). İstanbul: EDAM.
- Çomu, T. (2012). *Video paylaşım ağlarında nefret söylemi: YouTube örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erol, D. ve Çubuk, S. (2022). Erken çocukluk döneminde çocuk YouTube içerik üreticilerinin yayınladığı videoların, çocuğun duygusal istismarı açısından incelenmesi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 5(2), 453-474.
- Garip, Ö. (2025). Sosyal medyada çocuk: Çocuk YouTube kanalları örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(3), 257-280. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1599073>
- Glesne, C. (2015). *Nitel araştırmaya giriş* (P. Yalçınoglu, Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gökmen, E. (2024). Çocukları hedef alan Youtuber videolarının görüntü ve içerik parametreleri açısından analizi. *Yeni Medya*, (16), 286-316.
- Graham, A., Powell, M., Taylor, N., Anderson, D. ve Fitzgerald, R. (2013). *Ethical research involving children*. Florence: UNICEF Office of Research - Innocenti.
- Hart, A. R. (1992). *Çocukların katılımı: Maskotluktan yurttaşlığa*. Ankara: UNICEF.
- İlhan, E. ve Aydoğdu, A. G. (2018). Türkiye'de YouTube yayıncılığı ve Youtuber olmak. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (47), 141-146.
- Kahveci, H. (2021). Sosyal medya içeriklerinin ahlaki değerler bağlamında incelenmesi: YouTube örneği. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 11(1), 204-225.
- Karakoç, E. ve Ünlü, T. T. (2021). Oyun mu iş mi? YouTube kidfluencerları üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *TRT Akademi*, 6(12), 468-493.
- Kılıç, B. ve Kaya, S. (2021). Yeni medya çağında çocuk Youtuberlar üzerinden çocukluğun yok oluşu. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(3), 1141-1156.
- Kurt, M. ve Teker, N. (2017). Öğretmen adaylarının net-etik davranışlarının belirlenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 749.

- Lozano-Blasco, R., Mira-Aladrén, M. ve Gil-Lamata, M. (2023). Social media influence on young people and children: Analysis on Instagram, Twitter and YouTube. *Comunicar*, 31(74), 125-137.
- Martinez, C. ve Olsson, T. (2019). Making sense of YouTubers: How Swedish children construct and negotiate the YouTuber Misslisibell as a girl celebrity. *Journal of Children and Media*, 13(1), 36-52.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Neumann, M. M. ve Herodotou, C. (2020). Evaluating YouTube videos for young children. *Education and Information Technologies*, 25(5), 4459-4475.
- Nottingham, E. (2019). *The Routledge international handbook of young children's rights*. London: Routledge.
- NTV. (2018, 10 Ocak). *Blogger anne mahkemede çocuklarını kaybetti*. Erişim tarihi: 15 Temmuz 2024, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/blogger-anne-mahkemede-cocuklarini-kaybetti,qS8Pj79Zc0SNNhjagnJu8A>
- Parsa, A. F. ve Akmeşe, Z. (2019). Sosyal medya ve çocuk istismarı: Instagram anneleri örneği. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 163-191.
- Pedük, Ş. B., Örenoğlu, S., Sardroud, E. M. ve İmamoğlu, S. N. (2024). Türkçe çocuk YouTube kanallarının popüler kültür açısından incelenmesi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 106-121.
- Pınarbaşı, T. E. ve Astam, F. K. (2021). Sosyal medyada çocuk: YouTube oyun kanalları üzerine dramaturjik bir analiz. *Selçuk İletişim*, 14(3), 1183-1212.
- Sekmen, M. (2019). Çocuk YouTuber'larda sorunlu bir alan: Tüketim ile mahremiyetin yitimi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(4), 3566-3584.
- Serin, H. (2019). Sosyal medyada çocuk hakları ihlalleri: Ebeveynler ve öğretmenler farkında mı? *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 1005-1031.
- Social Blade. (t.y.). *Social Blade*. Erişim tarihi: 12 Ocak 2020, <https://socialblade.com/>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. Erişim tarihi: 15 Temmuz 2024, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2001). Türk Medenî Kanunu (Kanun No. 4721). Resmî Gazete (Sayı: 24607). <https://mevzuat.gov.tr/>
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2004). *Türk Ceza Kanunu* (Kanun No. 5237). Resmî Gazete (Sayı: 25611). <https://mevzuat.gov.tr/>
- Uğurlu, Z. ve Gülsen, İ. (2014). Çocuk hakları ve hukuki bağlamda çocuğun ihmal ve istismardan korunması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-24.
- UNICEF. (t.y.). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. Erişim tarihi: 17 Temmuz 2024, <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>
- Ünlükaya, A., Savaş, S. ve Sucu, İ. (2021). YouTube çocuk kanallarında bulunan video içeriklerindeki temaların ortaya koyulmasına yönelik bir çalışma. *Journal of Business in the Digital Age*, 4(1), 33-49.
- YouTube. (t.y.). *Çocuklara yönelik içerikler hakkında yardım sayfası*. Erişim tarihi: 17 Temmuz 2024, <https://support.google.com/youtube/answer/2801999?hl=tr>